

Переверзев О.М. Напрями оптимізації підприємницької діяльності фізичних осіб / О.Д.Жоравович, О.М.Переверзев // Вісник Донецького університету. – 2012. - №2. – С.141-143.

УДК 346.2

Д.О. Жоравович,

здобувач Інституту економіко-правових досліджень НАН України

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Жоравович Д.О. *Напрями оптимізації підприємницької діяльності фізичних осіб.*

У статті досліджено проблемні питання здійснення фізичними особами підприємницької діяльності, проаналізовано стан правового забезпечення у даній сфері відносин, а також обґрунтовано напрями вдосконалення законодавства, що регулює підприємницьку діяльність громадян.

Ключові слова: фізична особа – підприємець, підприємницька діяльність, правове регулювання, спрощена система оподаткування.

Жоравович Д.А. *Направления оптимизации предпринимательской деятельности физических лиц.*

В статье исследованы проблемные вопросы осуществления физическими лицами предпринимательской деятельности, проанализировано состояние правового обеспечения в данной сфере отношений, а также обоснованы направления совершенствования законодательства, регулирующего предпринимательскую деятельность граждан.

Ключевые слова: физическое лицо – предприниматель, предпринимательская деятельность, правовое регулирование, упрощенная система налогообложения.

Joravovich D.A. *Directions of optimization of enterprise activity of natural persons.*

In article problematic questions of realization by natural persons of enterprise activity were investigated, condition of the legal activity in particular

area of relationship was analyzed, also were grounded propositions of improvement of legislation, that adjust entrepreneurial activity of citizens.

Key words: natural person– entrepreneur, enterprise activity, legal adjusting, simplified system of taxation.

Вирішальна роль в становленні високоефективної ринкової економіки належить підприємництву, яке будучи ініціативною формою діяльності населення дозволяє знаходити найкращі форми і способи розподілу та використання обмежених природних, матеріальних, трудових й фінансових ресурсів. Підвищення ролі підприємництва є передумовою стабільного економічного зростання та конкурентоспроможності економіки держави, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність фізичних осіб, має багатоструктурний характер, правові норми про громадян - підприємців містяться у нормативних актах різної юридичної сили та галузевої приналежності. Єдиного спеціального законодавчого акту, що містив би загальні та спеціальні норми щодо підприємництва фізичних осіб, в Україні не має, а норми Цивільного та Господарського кодексів України щодо досліджуваного питання є недостатньо повними і не відповідають науковим та практичним потребам. Тому сьогодні об'єктивно необхідним є подальше вдосконалення підприємницького законодавства як складової забезпечення ефективного застосування правових норм, усунення прогалин і суперечностей правового регулювання.

Серед сучасних наукових досліджень багато робіт присвячено аналізу правового становища різних організаційно-правових форм господарювання, комплексного господарсько-правового дослідження правового статусу фізичної особи – підприємця як учасника господарських відносин до сьогодні в Україні не провадилось. Окремим питанням правового забезпечення здійснення громадянами підприємницької діяльності присвячено чимало наукових досліджень, зокрема Мамутова В.К., Бігняк О.В., Щербини В.С. [1 -

3] тощо, в той же час проблеми оптимізації правового режиму діяльності фізичних осіб – підприємців залишаються дискусійними та потребують доопрацювання.

Метою цієї статті є аналіз проблемних питань правового забезпечення здійснення фізичними особами підприємницької діяльності, а також вироблення напрямів подальшого вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері відносин.

Розвиток індивідуального підприємництва сьогодні є стратегічним завданням економічної політики України в умовах переходу до соціально-орієнтовного ринкового господарства. На жаль, приватні підприємці знаходяться у невідгідних правових та економічних умовах у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання, що суперечить конституційним засадам про рівність усіх суб'єктів права власності і господарювання. Як особливий сектор економіки, суб'єкти малого підприємництва потребують державної підтримки у вигляді системи економічних засобів стимулювання індивідуального підприємництва та дієвого правового механізму захисту їхніх прав та інтересів.

Відповідно до частини 3 ст. 55 Господарського кодексу України (далі – ГК) до суб'єктів мікропідприємства належать фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро [4, ст. 55], але серед суб'єктів мікропідприємства, громадян – підприємців з доходами, що наближаються до 2 млн. євро на рік (це приблизно 166 тисяч євро на місяць), можна нарахувати лише одиниці. Доходи більшості приватних підприємців ледве покривають їхні затрати. За даними Державної служби статистики в 2010 р. нараховувалось близько 386400 фізичних осіб – підприємців, загальний обсяг виручки яких за рік склав 230418,2 млн. грн. [5], виходячи з цих даних середній показник річного доходу громадянина - підприємця складає 600 тисяч грн. (приблизно 50 тисяч

грн. на місяць), що ніяк не співвідноситься з цифрами, наведеними у ст. 55 ГК України.

Правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого підприємництва встановлені Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI, в якому термін «суб'єкт малого підприємництва» вживається у значенні, наведеному у ст. 55 ГК України, з урахуванням того, що цей термін охоплює суб'єктів мікропідприємництва [6, ст. 1]. У реальному житті державної підтримки потребують суб'єкти мікропідприємництва - фізичні особи, які отримують значно нижчі доходи ніж ті, що зафіксовані у частині 3 ст. 55 ГК України.

З огляду на вищенаведене, з метою виокремлення приватних підприємців, які потребують спрощення правового режиму здійснюваної підприємницької діяльності пропонуємо вирізняти серед фізичних осіб – підприємців, які законом відносяться до суб'єктів мікропідприємництва, наступні три групи: 1) фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих працівників та річний дохід не перевищує 150 тисяч грн.; 2) фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід не перевищує 1 млн. грн.; 3) фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід не перевищує 20 млн. грн.

Відповідно до ст. 291 Податкового кодексу України суб'єкти господарювання за певних умов можуть використовувати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, але ставки єдиного податку для вищенаведених груп суб'єктів мікропідприємництва - фізичних осіб суттєво різняться за розміром та порядком визначення: для першої групи встановлена фіксована ставка єдиного податку на календарний місяць у межах від 1 до 10 відсотків розміру мінімальної заробітної плати; для другої групи - у межах від 2 до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати; для третьої групи

встановлена відсоткова ставка єдиного податку у розмірі від 3 до 10 відсотків доходу з урахуванням сплати чи включення податку на додану вартість до складу єдиного податку [7, ст. 293].

До сфери регулювання малого підприємництва також відноситься Закон України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» від 23 лютого 2012 р. № 4448-VI, яким суттєво обмежено кількість позапланових заходів державного нагляду (контролю) фізичних осіб – підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, не зареєстровані платниками податку на додану вартість та діяльність яких не віднесена до високого ступеня ризику [8, ст. 2]. При цьому стаття 1 зазначеного Закону відсилає до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V, яким визначено основні терміни у сфері здійснення державного нагляду (контролю) та встановлено відносини, на які дія закону не поширюється. До останніх, зокрема, належать відносини, що виникають під час здійснення заходів валютного контролю, митного контролю, державного експортного контролю, контролю за дотриманням бюджетного і податкового законодавства та касових операцій, контролю за дотриманням порядку проведення розрахунків, використанням державного та комунального майна, страхового нагляду, державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду тощо [9, ст. 2].

Тобто встановлена Законом України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» заборона на здійснення перевірок у сфері господарської діяльності зазначених суб'єктів є лише декларативною нормою. З урахуванням зазначеного, пропонуємо спростити

порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності для фізичних осіб – підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку і звітності та відносяться до вищезапропонованих першої та другої групи суб'єктів мікропідприємництва – фізичних осіб, шляхом введення законодавчої заборони на проведення всіх видів перевірок діяльності таких осіб, окрім позапланових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства та за скаргами споживачів.

Створення стабільного та ефективного законодавства у сфері підприємництва передбачає певну систематизацію наявного в цій сфері економічних відносин масиву чинних нормативних актів, здійснення кодифікаційної роботи у визначеній послідовності, тому що будь-яка цілісна система, в тому числі система законодавства, структура її елементів формуються, зокрема, за законами ієрархії. Головним завданням систематизації законодавства з питань підприємництва є забезпечення підвищення ефективності правового регулювання підприємницьких відносин, що виникають між суб'єктами підприємницької діяльності, між ними та державою, між суб'єктом підприємницької діяльності та іншими суб'єктами майнових відносин.

Стан сучасного законодавчого забезпечення організації і здійснення підприємницької діяльності фізичними особами обумовлює необхідність його удосконалення. На нашу думку, доцільно систематизувати основні положення про діяльність фізичної особи – підприємця як суб'єкта господарювання, що містяться розрізнено у різних законодавчих та підзаконних актах, й кодифікувати їх у Господарському кодексі України, усунувши при цьому прогалини й колізії в правовому забезпеченні цих відносин. Зокрема, вважаємо за потрібне доповнити ГК України положеннями про права та обов'язки фізичної особи – підприємця, обмеження щодо здійснення фізичною особою підприємницької діяльності, засади державного контролю за діяльністю приватного підприємця, правовий

режим його майна, порядок використання майна у підприємницькій діяльності, підстави та порядок припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця тощо. Також з метою захисту майнових прав та інтересів приватних підприємців та членів їх сімей вважаємо за необхідне закріпити у законодавстві правову презумпцію, відповідно до якої будь-яка угода, що укладається фізичною особою - підприємцем, вважається здійсненою в межах підприємницької діяльності, якщо не доведене протилежне;

Процедура припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, встановлена Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», свідчить про складність та обтяжливість цієї процедури, особливо коли діяльність підприємця припиняється за його рішенням. Тому більшість фізичних осіб – підприємців втрачають свій статус не за власним рішенням, а на підставі судового рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у разі неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону, про що свідчать численні матеріали судової практики [10, 11].

На відміну від ліквідації юридичної особи, державна реєстрація припинення підприємницької діяльності фізичної особи не припиняє її зобов'язань, що виникли під час провадження підприємницької діяльності, та не змінює строків, порядків виконання таких зобов'язань та застосування санкцій за їх невиконання. У зв'язку з цим, з урахуванням зарубіжного досвіду регулювання подібних відносин, вважаємо необхідним закріпити у законодавстві заявницький принцип припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, відповідно до якого громадянин – підприємець подає заяву (заповнену реєстраційну картку) про припинення своєї підприємницької діяльності, на підставі чого державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня вносить до Єдиного державного реєстру

запис про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою – підприємцем.

Висновки. На підставі вищевикладеного, вважаємо за доцільне подальше вдосконалення законодавства, що регулює підприємницьку діяльність громадян, за наступними напрямками:

- з метою виокремлення приватних підприємців, які потребують спрощення правового режиму здійснюваної підприємницької діяльності, поділ фізичних осіб – підприємців, які відносяться до суб'єктів мікропідприємництва, на три групи: 1) які не використовують працю найманих працівників та річний дохід не перевищує 150 тисяч грн.; 2) в яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід не перевищує 1 млн. грн.; 3) в яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід не перевищує 20 млн. грн.;

- спрощення порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності для фізичних осіб – підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку і звітності та відносяться до першої та другої групи суб'єктів мікропідприємництва – фізичних осіб, шляхом введення законодавчої заборони на проведення всіх видів перевірок діяльності таких осіб, окрім позапланових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням санітарного законодавства та за скаргами споживачів;

- встановлення правової презумпції, відповідно до якої будь-яка угода, яка укладається фізичною особою - підприємцем, вважається здійснюваною в межах підприємницької діяльності, якщо не доведене протилежне;

- спрощення процедури припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця шляхом закріплення у законодавстві заявницького принципу припинення підприємницької діяльності приватного підприємця, відповідно до якого він подає заяву про припинення своєї підприємницької діяльності, на підставі чого державний реєстратор не

пізніше наступного робочого дня вносить до Єдиного державного реєстру відповідний запис.

Список літератури:

1. Хозяйственное право Украины: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В.К. – К.: Юринком Интер, 2002. – 912 с.

2. Бігняк О.В. Підприємництво як предмет правового регулювання в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.04 / О.В. Бігняк / НАН України. Ін-т екон.-прав. досліджень. — Донецьк, 2007. — 17 с.

3. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права: монографія / В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436- IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144 [зі змін. та допов.].

5. Статистичний щорічник України за 2010 р. – К.: Август Трейд, 2011. – 560 с.

6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.

8. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфер господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4448-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

9. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. - № 29. – Ст. 389.

10. Постанова Господарського суду Львівської області від 17.06.2008 р. у справі № 16/130А (про припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.court.gov.ua>

11. Постанова Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 10.01.2012 р. у справі № 2а/047013889/11 (про припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.court.gov.ua>